

Ongelijkheden in niet-geïstitutionaliseerde vormen van politieke participatie. Een multilevel-analyse van data uit 25 landen

Sofie Marien, Marc Hooghe en Ellen Quintelier

SAMENVATTING VAN

Marien, S., Hooghe, M. & Quintelier, E. (2010). Inequalities in Non-Institutionalised Forms of Political Participation. A Multi-Level Analysis of 25 Countries. *Political Studies*, 58 (1), 187-213.

De manier waarop burgers zich politiek engageren is grondig veranderd in de afgelopen decennia. In dit artikel wordt nagegaan wat de gevolgen van deze evolutie zijn op de ongelijkheid inzake politieke participatie.

De afgelopen decennia daalde de opkomst bij verkiezingen en het partijlidmaatschap in verschillende landen. Deze trends zijn uitgebreid gedocumenteerd in talrijke wetenschappelijke studies en hebben geleid tot een geanimeerd debat. Dit is echter slechts een deel van het verhaal. We zien dat andere vormen van engagement wel een toenemende populariteit kennen. Zo nemen in de jongste decennia steeds meer burgers deel aan betogingen, tekenen ze allerhande petitieën offline en online, richten ze facebookgroepen op om wantoestanden aan te klagen of maken ze politieke statements door bepaalde producten te boycotten. Het grote ver-

schil tussen deze verschillende types van engagement is de mate van institutionalisering. Terwijl gaan stemmen, of het contacteren van politici tot doel hebben het politieke systeem rechtstreeks te beïnvloeden, is dat veel minder het geval bij het tekenen van petitieën of boycotts. Deze laatste activiteiten zijn minder geïstitutionaliseerd en dat maakt ze vaak aantrekkelijker voor burgers. Doorgaans moeten geen langetermijnengagements aangegaan worden en is het eenvoudiger eenmalig deel te nemen. Vaak zijn deze vormen van participatie ook heel geïndividualiseerd, waardoor ze beter aansluiten bij de behoeften van de huidige generaties burgers.

Politieke participatie kan gezien worden als inherent waardevol, onder meer omdat burgers verschillende vaardigheden ontwikkelen door hun participatie. Maar politieke participatie heeft ook een in-

strumenteel belang. Door te participeren kunnen burgers hun politieke preferenties uiten en beleidsmakers onder druk zetten om hier rekening mee te houden. Zowel omwille van het inherent als van het instrumenteel belang verdient een zo breed mogelijke participatie de voorkeur in het normatieve debat. In de realiteit zien we echter een sterke ongelijkheid in politieke participatie. Het zijn vooral hoger opgeleiden, oudere burgers en mannen die zich engageren. Tegen de achtergrond van deze evolutie in politieke participatie rijst de vraag welke gevolgen deze heeft op politieke ongelijkheid. De onderzoeksvraag van dit artikel is dan ook: *slagen deze nieuwere, niet-geïstitutionaliseerde vormen erin nieuwe groepen te engageren in het politieke systeem of zijn het dezelfde groepen die participeren?* Men zou van de verwachting kunnen uitgaan dat de kenmerken van niet-geïstitutionaliseerde vormen van politieke participatie juist aantrekkelijk zullen zijn voor jongeren, vrouwen en lager opgeleiden. De participatie vindt immers plaats buiten de traditionele hiërarchische structuren en mannenbastions en zij vergt een minder langdurig en systematisch engagement.

Aan de hand van surveydata en kwantitatieve analysetechnieken zijn we nagegaan wie er aan beide types van participatie deelneemt. Hieruit kunnen we conclusies trekken in verband met de vraag of deze niet-geïstitutionaliseerde types gekenmerkt worden door dezelfde ongelijkheden als de geïstitutionaliseerde vormen van politieke participatie. We maakten gebruik van representatieve surveydata uit 25 landen die in 2004 werden verzameld in het

kader van het *International Social Survey Program* (ISSP) bij meer dan 30,000 burgers. De respondenten werden uitgebreid bevraagd over hun participatie in politiek in het afgelopen jaar. Als geïstitutionaliseerde vormen van participatie werden in de vragenlijst opgenomen: partijlidmaatschap, het bijwonen van een politieke vergadering en het contacteren van een politicus. Als niet-geïstitutionaliseerde vormen werden bevraagd: het tekenen van een petitie, doneren of ophalen van geld voor een politieke activiteit, boycotten van producten, betogen en het debatteren over politiek op een internetforum.

Als we kijken naar de frequenties van de verschillende vormen van participatie, dan zien we dat een vijfde van de bevolking het afgelopen jaar een petitie tekende of geld doneerde. 15% gaf aan bepaalde producten te hebben geboycot. 10% antwoordde lid te zijn van een politieke partij of een politieke vergadering te hebben bijgewoond. 8% contacteerde een politicus, 7% nam deel aan een betoging en minder dan 3% ten slotte debatteerde op een internetforum over politiek. Deze cijfers tonen duidelijk aan dat politieke participatie niet beperkt is tot geïstitutionaliseerde participatie; wie enkel daarop focust verliest duidelijk een belangrijk deel van het spectrum uit het oog.

In een volgende stap keken we naar de kenmerken van de deelnemers van geïstitutionaliseerde en niet-geïstitutionaliseerde participatie. Dit deden we aan de hand van een multilevel regressieanalyse, waarin we controleerden voor een groot aantal individuele kenmerken en landen-

kenmerken. De analyses bevestigden de oververtegenwoordiging van mannen, hoogopgeleiden en ouderen in geïnstitutionaliseerde vormen van participatie. Maar niet-geïnstitutionaliseerde vormen van participatie kunnen duidelijk een aantal van deze ongelijkheden tegengaan. De analyses tonen aan dat vrouwen en jongeren zelfs meer participeren in deze vormen dan mannen en ouderen. De ongelijkheid met betrekking tot opleiding is echter robuust: ook in niet-geïnstitutionaliseerde vormen van participatie zijn hoogopgeleiden actiever dan lager opgeleiden.

Hieruit kunnen we dus besluiten dat niet-geïnstitutionaliseerde vormen van participatie er beter in slagen vrouwen en jongeren een stem te geven in het politieke besluitvormingsproces dan geïnstitutionaliseerde vormen van participatie. Dit is niet onbelangrijk; omdat vaak geargumenteed wordt dat vrouwen en jongeren minder participeren aan politiek omdat ze niet geïnteresseerd zijn. Deze bevindingen tonen duidelijk aan dat deze stelling niet opgaat maar dat we eerder in de richting van de structuren en instellingen moeten kijken. Niet-geïnstitutionaliseerde vormen van participatie slagen er echter niet in lager opgeleiden een sterkere stem te geven. Dit is een fundamenteel

probleem voor ons democratisch systeem omdat eerder onderzoek heeft uitgewezen dat deze groep duidelijk verschillende politieke preferenties heeft. Ongelijkheden op basis van opleiding worden één van de meest fundamentele ongelijkheden in onze samenleving. In deze context spreekt Mark Bovens (2006) zelfs van een *diplomademocratie*, waarin hoogopgeleiden niet enkel een betere toegang hebben tot de arbeidsmarkt maar ook in andere samenlevingsdomeinen een veel sterkere positie innemen.

Kortom, de evolutie in politieke participatie zorgt ervoor dat meer groepen participeren en hun stem laten horen. Op de vraag hoe lager opgeleiden actiever kunnen participeren in het politieke besluitvormingsproces kunnen deze nieuwere niet-geïnstitutionaliseerde vormen echter geen antwoord bieden.

Bibliografie

- Bovens, M. (2006). De diplomademocratie. Over de spanning tussen meritocratie en democratie. *Beleid en Maatschappij*, 33 (4), 205-218.